

JOE BIDEN AMERIKAI ELNÖK KÜLPOLITIKAI SZEREPELFOGÁSÁNAK VIZSGÁLATA AZ OROSZ-UKRÁN KONFLIKTUS KAPCSÁN

LABÁTH ÁDÁM

INVESTIGATION OF THE ROLE CONCEPTIONS OF U.S. PRESIDENT JOE BIDEN IN CONNECTION WITH EASTERN EUROPE AND THE RUSSO-UKRAINIAN WAR

Abstract

According to Role Theory, which is derived from sociology and psychology, all individuals assume a role that is adapted to a particular situation, living conditions, and expectations. This basic idea has also been incorporated into the foreign policy analysis with the intention of gaining insight into the hidden parts of foreign policy decision-making. This study focuses on U.S. president Joe Biden's role with regard to conceptions about the Russo-Ukrainian War and his relations with post-socialist Eastern Europe. After the theoretical section, the article analyses remarks made by Biden in the presidential election during the Ukrainian war's first half year. These remarks reveal his ideology, while the external impacts determine his decision-making and his "mental map." As a result, we can assess that Biden has assumed the role of the "protector of Faith," namely the protector of the liberal democratic order against the aggressive pressure of autocracy represented by China and Russia. To perform this role, Biden, as the U.S. president, reinforces U.S. alliances and ensures security as well as financial and humanitarian help to Ukraine. In this situation the importance of Eastern Europe heightens significantly, not because of the military power of these countries, but because of their geographical location on NATO's Eastern flank.

Keywords: role theory, Joe Biden, Russia-Ukraine war, Eastern Europe, foreign policy

Bevezetés

Shakespeare gondolatai szerint „*Színház az egész világ.*” A színház allegória nem idegen a nemzetközi politika nyelvezetében, hiszen gyakran olvashatunk különböző szerepekről (nagy hatalom, kis állam, regionális hatalom stb.). Az egyes államok, vagy vezetőik által megformált szerepek elemzése békeidőben is vizsgálatra érdemesek, de háború idején kiemelten fontossá válik. Ebben segíthet a külpolitika-elemzésbe a pszichológia és a szociológia felől érkező szerepelmélet, ami ezidáig HETTYEY A. (2018) írását leszámítva elkerülte a külpolitikát vizsgáló hazai tudományos közösség figyelmét. Oroszország 2022. február 24-i inváziójával nem csak Ukrajna szuverenitását kérdőjelezte meg, de az Amerikai Egyesült Államok által vezetett világregendet is. Ugyan a konfliktusban fegyveres harcok csak Ukrajna területén dőlnek, de a háború hatása globálisan is fokozatosan érezhetővé vált.

Ilyen helyzetben rendkívül fontos lehet a tudomány számára az egyes döntéshozók által képviselt külpolitika elemzése. Alábbi tanulmányunk célja, hogy Joe Biden amerikai elnök beszédein keresztül megjelenő külpolitikai szerepfelfogást azonosítsa, valamint felderítse a szerepfelfogást alakító külső hatásokat, belső, szubjektív nézőpontot, és az USA elnökének mozgásterét is. A vizsgálat középpontjában JOE BIDEN elnök áll, mivel a személyén és a beszédein keresztül az Amerikai Egyesült Államok külpolitikája jelenik meg, ugyanakkor szem előtt kell tartani azt a tényt is, hogy a külpolitikai döntéshozatalban más szereplők is részt vesznek, valamint számos tényező befolyásolhatja azt. Érdemes

megvizsgálni azt is, hogy a beszédekben kinyilvánított külpolitika milyen (külpolitikai) magatartással párosul, mennyire vannak összhangban a szavak és a tettek.

Fontos továbbá kitérni arra is, hogy Biden elnök beszédeiben miként jelennek meg az egyes országok és térségek, milyen szerepekkel ruházza fel őket a konfliktus kapcsán. Emellett jelen tanulmánnyal bővíteni szeretném a hazai szakirodalom számára kevésbé ismert szerepelmélet-kutatások sorát.

Ezen kérdések megválaszolása hűsbavágó lehet a köztes-európai térben is, hiszen az orosz-ukrán konfliktus és háború következményeinek fokozottan kitett térségről beszélünk. Továbbá a NATO-bővítések következtében az Amerikai Egyesült Államok – ami az Oroszország által megkérdőjelezett globális világrendet vezeti – vált a kelet-európai térség védelmét megszervező nagyhatalmi erővé. Ennek fényében az Egyesült Államok elnökének külpolitikai szerepfelfogásának megértése, közelebb vihet minket az egyes politikai döntések mögött meghúzódó okok felderítéséhez. Ebben segít a szerepelmélet-kutatás, ami lehetővé teszi, hogy az egyes politikai magatartási formákban mintázatokat fedezzünk fel, amiken keresztül kiszámíthatóbbá válik az adott politikai aktor tevékenysége. Úgy gondolom, hogy ennek az elméletnek a segítségével felderíthető az is, milyen „*mentális térkép*” jelenik meg az aktor szerepfelfogásában, ezen okból az elmélet alkalmazása a földrajz tudományát is gazdagíthatja.

Szerepelmétről és alkalmazásáról

A külpolitika elemzése mindig is kihívást jelentett, hiszen olyan területre tévedünk, mely esetében a feltett kérdésekre kapható válaszok gyakran csak részszigazságokat tartalmaznak. MARTON P. (2013) arra hívja fel a figyelmünket, hogy a tény fogalma képlékeny, és a vizsgálataink során kapott eredmény, legtöbb esetben csupán „ismerettöredék”. Állítása szerint fel kell ismerni azon nehézségek sorát, melyek a hivatalosan *kinyilvánított külpolitika*, a *külpolitikai magatartás* és a mások által *érezelt külpolitikai magatartás* közötti eltérésből erednek (MARTON P. 2013).

A szerepelmélet segíthet bennünket a külpolitika ilyen módon történő vizsgálatában, hiszen eszköztárában olyan fogalmak találhatók meg, melyek segítenek megérteni MARTON P. (2013) fentebbi gondolatait, valamint kiválóan kiegészítik a napjainkban uralkodó realista szemléletű külpolitikai elemzéseket is. ADIGBUO, R. (2007) a főáramú realista elméletek korlátjaira hívja fel a figyelmet, melyek orvoslására a szerepelméletben lát lehetőséget, ugyanakkor arra is figyelmeztet, hogy egyetlen elmélet sem fed le a nemzetközi kapcsolatok teljes skáláját.

A 1970-es években megjelent szerepelmélet-kutatások szép számmal vannak jelen a nemzetközi szakirodalomban, ugyanakkor a széleskörűbb hazai alkalmazása még várat magára. Hettyey András 2018-ban megjelent írását – melyben átfogó képet ad a szerepelmélet főbb kérdéseiről és alapfogalmairól – annak ellenére nevezhetjük egyedülállónak, hogy az elmélet nem volt ismeretlen a külpolitika-kutatás hazai képviselői számára (HETTYEY, A. 2018). Az elmúlt 15 évben több oktatási célú könyv is megjelent a külpolitika elemzésének kérdésében (KISS J. 2009, MARTON P. 2013, EGEDY G. 2017), melyekben megjelenik az állam által betöltött szerepek jelentősége, továbbá ehhez forrásként az elmélet sokat idézett teoretikusait használták (HOLSTI, K. J. 1970), de az idevonatkozó bekezdésekben nem hívták fel az olvasók figyelmét külön a szerepelméletre, és annak részleteire sem tértek ki. Ezekon kívül meg kell említeni még YAZIDI, N. (2021) angol nyelvű szakdolgozatát, melyben a szerepelméletet alkalmazta a külpolitika-elemzés tárgykörében. Jelen írásnak nem célja az elmélet részletekig menő áttekintése, csupán a gyakorlati alkalmazásához szükséges ismertetés.

A szerepelmélet alapfeltevése szerint a nemzetközi rendszer minden állama rendelkezik valamilyen elképzeléssel (szerepfelfogással) arról, hogy milyen „szerep” szerint kell fellépnie a nemzetközi politika színpadára. Minden szereplő betanult szerepek szerint játszik, de szükség esetén ezeket a szerepeket képesek módosítani vagy akár megváltoztatni is (HETTYEY A. 2018). A korai szerzők strukturalista nézőpontra keresztül vizsgálták azt, vajon az egyes országok külpolitikáját meghatározó, nehezen változó struktúrák (földrajzi elhelyezkedés és méret, rendelkezésre álló nyersanyagok, források, gazdasági potenciál), vagy az egyes politikai és kormányzati döntéshozók formálják a külpolitikai irányvonalakat (HETTYEY A. 2018). A struktúra és az aktor kölcsönösen formálja egymást, hiszen a struktúra biztosítja a cselekvés feltételeit a szereplők számára, ugyanakkor a szereplők is képesek alakítani a struktúrát. Későbbiekben az elmélet túlzott struktúra központúságát számos kritika érte, elsősorban a kisállamok szerepének vizsgálatában. Az 1980-as évekre a szerepelmélet-kutatásokban átkerült a hangsúly a struktúra felől a cselekvőre, de előbbi továbbra is fontos eleme maradt a vizsgálatoknak. Az adott ország földrajzi elhelyezkedése része a szerepfelfogásnak, de nem kizárólagos meghatározója (HETTYEY A. 2018).

A szerepelmélet könnyebb érthetősége kedvéért érdemes tisztázni annak fogalomkészletét, egy olyan eszköztárat, ami segíthet bennünket a külpolitikai döntések, és azok hátterének vizsgálatában. THIES, C. G. (2010) ekképpen ír erről:

„A szerepelmélet gazdag szókincset biztosít a hiedelmek, elképzelések és látásmódok kategorizálására, melyeket egyének és csoportok alakítanak ki maguk és mások számára, valamint a folyamatokat és struktúrákat, melyek azok alkalmazását irányítják adott szituációban.”

A szerepelmélet megértéséhez fontos áttekinteni az általa használt fogalmakat, elsőként érdemes tisztázni a *szerep* jelentését. HETTYEY A. (2018) és WEHNER, L. E. (2020) szerint a szerep egy olyan társadalmi pozíció, amely a saját (ego) és mások (alter) elvárásaira támaszkodva határozza meg egy személy célját, funkcióját a csoporton vagy a társadalmon belül. ADIGBUO, R. (2007) szintén tágabb definíciót határozott meg, de további tulajdonságokat is megnevezett. Szerinte a szerep mesterséges jelenség, ami a szereplő szubjektív értelmezése a szükséges magatartásról (szerepfelfogás), a társadalmi igények (szerepelvárások) és az adott kontextusnak együttes kombinációjából áll. Tehát a szerep egy társadalmi konstrukció, melyet a cselekvő a saját környezetének, lehetőségeinek, saját céljainak és saját közösségének elvárásainak szubjektív érzékeléséből alkot meg.

Ezek alapján kijelenthetjük, hogy egy szerep vizsgálatakor kulcsfontosságú lépés a *szerepfelfogás* meghatározása. DAL, E. P. – ERŞEN, E. (2014) definíciója megerősíti a fenti gondolatokat, mely szerint a szerepfelfogás nem más, mint a szereplő elvárása a saját szerepével szemben, elképzelése a saját maga által szükségesnek vélt viselkedésről. Szerintük a szerepfelfogás értelmezése elsősorban a külpolitikai elitek ítéletén alapul, különösen azon, miként értelmezik az országuk helyzetét. A szerepfelfogás azonosításában elsősorban a politikai beszédek jelentenek forrást, de nem elhanyagolhatók a külpolitika materiális alapjai sem. Figyelembe kell venni, hogy *„a szerepfelfogás semmiféleképpen sem pusztán a kapacitások szolgálai leképezése”* (HETTYEY, A. 2018). SANIABADI, E. R. (2021) a szerepfelfogást egy útitervhez hasonlítja, ami segítséget nyújt a döntéshozóknak abban, hogy leegyszerűsíthessék a bonyolult politikai valóságot, és megérthessék azt. Jelen vizsgálat erősen a szerepfelfogás fogalmára koncentrálna Joe Biden amerikai elnök esetében, de úgy gondolom ez nem értelmezhető a következő fogalmak elemzése nélkül.

Minden szereppel járnak bizonyos elvárások és normák, melyek kultúrákhoz, társadalmakhoz és intézményekhez kapcsolódnak. Ezeket hívjuk *szerepelvárásoknak*, melyek a szerepet betöltő jogai, kiváltságai, kötelességei és kötelezettségei a társadalmi struktúrában másokkal szemben. (DAL, E. P. – ERŞEN, E. 2014). THIES, C. G. (2010) különbséget tesz

szerepelvárások és szerepkövetelmények között. Véleménye szerint előbbieket normákból, hiedelmekből és preferenciákból állnak, melyek meghatározzák az egyének fellépését egy társadalom belül. A szerepkövetelmény a szerepválasztást korlátozó tényező, konkrét lépéseket követel meg a cselekvőtől. Egyesek szerint a szerepelvárás és szerepfelfogás nem két külön fogalom, mivel a szerepfelfogás már magába foglalja a szereplő saját megfontolásait az adott társadalomban elfoglalt helyéről és a másokkal szembeni megfelelő viselkedésről (DAL, E. P.–ERŞEN, E. 2014). Úgy gondolom szükséges a két fogalom között különbséget tenni, hiszen a szerepfelfogás csak részben tükrözi a szerepelvárásokat, csupán a szereplő szubjektív érzékelésén és értékítéletén átszűrt elemei kerülnek be.

Fontos fogalom még a *szerep-performansz* is, mely alatt a szereplő viselkedését, magatartását, konkrét cselekedeteit és döntéseit értjük, ami a szerepfelfogásból következik (DAL, E. P.–ERŞEN, E. 2014, HETTYEY, A. 2018). THIES, C. G (2010) kiemel további fogalmakat is, melyek más szakirodalomban kevésbé tükröződnek vissza. Szerinte elkülöníthető a *közönység*, mely döntő fontosságú, mégis gyakran figyelmen kívül hagyott. Feltételezése szerint, minden szerepjáték a szerepet előadóból és a kapcsolódó mellékszereplőkből áll, valamint egy harmadik tagból, aki megfigyelőként vesz részt az előző interakciójában. Funkciója abban áll, hogy megerősíti a szerep valóságát, visszajelzéseket ad az előadónak, és részt vesz a szerep pozitív vagy negatív megerősítésében. Megemlíti a *szerephelyzetet* (role location) is, ami azt az interakciós folyamatot fedi le, amely során az egyén elhelyezkedik a társadalmi struktúrán belül. Ehhez ki kell választania a helyzethez megfelelő szerepet. A szereprendszerben történő elhelyezkedés tehát kognitív folyamat (THIES, C. G. 2010).

Emellett THIES, C. G. (2010) felvázol két speciális helyzetet is, ami a szerepekhez kötődik. Előfordulhat, hogy egy szereplő egyszerre két vagy több egymásnak ellentmondó szereppel bír, ekkor *szerepek közötti konfliktusról* beszélhetünk. Olyan is előfordulhat, hogy a szereplő a rendelkezésre álló erőforrásokat meghaladó számú szerepelvárásokkal szembeesül, aminek a következtében a szerepekkel járó kötelezettségek teljesítése nehézségekbe ütközik, azaz *szerepfeszültség* alakul ki.

A fogalmakat követően fontos tisztázni azt is, hogy min keresztül tudjuk megvizsgálni egy állam külpolitikájában megjelenő szerepeket. THIES, C. G. (2010) szerint az állam azonosítható a legfelsőbb tisztviselőivel. Hozzá teszi azt is, hogy a legtöbb tanulmányban vagy az egyes vezetők beszédeit dekódolják, vagy pedig történelmi forrásokból emelnek ki példákat a szerepfelfogások reprezentálására. HETTYEY A. (2018, 132.) Holsti-ra hivatkozva szintén a döntéshozókat jelöli meg, mint azon személyeket, akik a szerepfelfogást kialakítják, és meghatározzák. Fontos megemlíteni még az időbeliség kérdését is. KROTZ, U. (2002) kiemeli, hogy a szerepelmélet korai teoretikusai a szerepfelfogás viszonylagos állandóságát ragadták meg, ugyanakkor azt láthatjuk, hogy a különböző koncepciók változhatnak, háttérbe szorulhatnak, vagy épp dominánssá válhatnak. A viszonylag stabil szerepfelfogások segíthetnek bennünket a külpolitika elemzésében (KROTZ, U. 2002), ugyanakkor a változékonyságuk is beszédes lehet számunkra.

Vizsgálati módszerek

Fenti okokból esett a választásom JOE BIDEN, az Amerikai Egyesült Államok elnökének beszédeire, mint a vizsgálat tárgyára az operacionalizálás során. Az elnök nyilvános beszédei közül több szempont mérlegelése után tizenöt nyilatkozatot emeltem ki. Elsődleges szempont volt, hogy a beszédek témájukat tekintve kötődjenek a külpolitikához, de nem kerültek be a bilaterális találkozókra elhangzott gondolatok, mivel azok specifikusságuk miatt torzíthatták volna az eredményt. Az elemzett szövegek közül öt,

az ukrajnai háborút megelőzően keletkezett, beleértve Biden elnökjelöltként írt gondolatait a Foreign Affairs hasábjain. A további tíz beszéd szövege a háború kitörése után, annak első felében (2022. augusztus 24-vel bezárólag) hangzott el.

Ezt követően a szövegek elemzése során azt vizsgáltam, hogy mely kifejezéseket használta legtöbbször Biden elnök. Az adattisztítás során összevontam az azonos jelentésű szavakat, figyelve az angol nyelvről fordítás okozta torzítás veszélyére, továbbá minden olyan morfológiai elemről (pl. névelők, ragozások stb.) mentesítettem, ami torzíthatta a kapott eredményeket. Ezt követően a beszédek keletkezési idejük szerint három kategóriába soroltam, elkülönítve az elnöki kampány idején keletkezett írását, az ukrajnai háború előtti beszédeit, és a háború kitörését követő időszakban elhangzott nyilatkozatait. Az így kapott eredmények közül a szakaszonként rögzítettem 100 leggyakoribb kifejezést külön táblázatban (1. táblázat), és külön kiemeltem egy másik táblázatban (2. táblázat) az említett földrajzi neveket is, társítva az említések számával és arányukkal.

Ezen módszerek mentén kerestem a választ arra, hogy milyen külpolitikai szerepkonceptiókról tanúskodnak ezek a kifejezések, valamint nyomon követtem meg az elnök beszédében, és ehhez milyen jelzőket társított, milyen szerepet látott a geopolitikai folyamatokban megjelenő más szereplőknek.

1. táblázat – Table 1

A 100 használt kifejezés és említésük száma Joe Biden beszédeiben
The 100 terms used and the number of times they are mentioned in Joe Biden's speeches

Kampányidőszak		Háború előtti időszak		Háborús időszak	
Kifejezések	említések száma	Kifejezések	említések száma	Kifejezések	említések száma
Egyesült Államok	56	Oroszország	87	Ukrajna	186
világ	38	Egyesült Államok	73	Oroszország	138
demokrácia	25	demokrácia	57	világ	91
vezet	20	Ukrajna	49	nép	88
amerikai	19	világ	37	Egyesült Államok	81
gazdaság	17	nép	35	segítség	78
globális	17	munka	30	Putyin	67
demokratikus	16	NATO	28	ár	63
elnök	16	választás	26	amerikai	61
nukleáris	15	Partnerek	25	Fegyverek	57
politika	15	együtt	24	szabadság	54
trump	15	Szövetségesek	24	Szövetségesek	49
Kína	15	Európa	21	NATO	48
kell	14	biztonság	19	gazdaság	45
Technológia	13	diplomácia	19	gáz	43
elkötelezettség	12	Kihívások	18	Családok	40
új	12	szabadság	18	háború	40
biztonság	12	amerikai	17	kongresszus	40
erő	12	támadás	17	védelem	40
Idő	12	cselekvés	16	Költségek	38
Irán	12	globális	16	Európa	37
adminisztráció	11	harc	15	adó	36
Szövetségesek	11	elnök	14	ellát	36
Országok	11	védelem	14	olaj	33
értékrend	11	felelősség	13	Erők	32
korrupció	10	Fenyegetések	13	terv	32
külföldi	10	jövő	12	biztonság	31
érdekek	10	támogat	12	agresszió	29
Partnerek	10	válasz	12	Amerika	29
szövetség	9	előre	11	energia	28

Kampányidőszak		Háború előtti időszak		Háborús időszak	
Kifejezések	emlétek száma	Kifejezések	emlétek száma	Kifejezések	emlétek száma
egyezség	9	hatalom	11	hatalom	28
biztosít	9	elkötelezett	10	demokrácia	27
jövő	9	háború	10	Republikánusok	27
otthon	9	hit	10	fizet	24
megoszt	9	stratégia	10	infláció	23
fenyegetés	9	gazdasági	9	képesség	23
kereskedelem	9	invázió	9	Vállalatok	23
háború	9	korruptió	9	cselekvés	22
kihívás	8	Védekezés	9	harc	22
diplomácia	8	alapvető	8	ország	22
vége	8	Erőfeszítések	8	katonai	21
szabad	8	képesség	8	Partnerek	20
nemzeti	8	megakadályoz	8	bátor	19
Nemzetek	8	Országok	8	brutalitás	19
szükség	8	állam	7	Szankciók	19
fegyver	8	csúcstalálkozó	7	egység	18
épít	7	egységes	7	elkötelezett	18
nép	7	épít	7	harc	18
hatalom	7	Erők	7	együtt	17
Jogok	7	európai	7	szövetségi	17
társadalom	7	Jogok	7	történelem	17
rendszer	7	katonai	7	invázió	16
Oroszország	7	kiáll	7	szövetség	16
akció	6	kormány	7	támogatás	16
önkényuralom	6	megerősít	7	csata	15
változás	6	Megosztott	7	Nemzetek	15
kollektív	6	nemzetközi	7	Országok	15
elhatározás	6	nézetek	7	támadás	15
szabadság	6	válság	7	demokrácia	14
Intézmények	6	Vezetők	7	javelin	14
nemzetközi	6	világos	7	erős	13
befektetés	6	Célok	6	globális	13
Vezetők	6	együtműködés	6	kormány	13
katonai	6	ellenőrzés	6	rekord	13
nemzet	6	energia	6	Svédország	13
véd	6	határ	6	akarat	12
felelősség	6	készenlét	6	Finnország	12
megvéd	6	közös	6	folytatódik	12
csúcstalálkozó	6	ország	6	lépések	12
átláthatóság	6	otthon	6	nemzet	12
erőszak	6	Putyin	6	véd	12
előnyomul	5	stabilitás	6	Államok	11
megállapodás	5	verseny	6	jövő	11
határ	5	vízió	6	most	11
éghajlat	5	ár	5	soha	11
Vállalatok	5	civil	5	tagság	11
konfliktus	5	értékrend	5	üzenet	11
hitelesség	5	eszkaláció	5	választás	11
védelem	5	kapcsolat	5	cégek	10
szembesül	5	Kína	5	erő	10
erő	5	közösség	5	felel	10
kormány	5	Ma	5	Fenyegetések	10
történelem	5	média	5	igazság	10
gondolat	5	rendszer	5	jog	10
innováció	5	szövetség	5	kritikus	10
foglalkozás	5	terv	5	Ma	10
tart	5	történelem	5	nyereség	10

Kampányidőszak		Háború előtti időszak		Háborús időszak	
Kifejezések	emlékészek száma	Kifejezések	emlékészek száma	Kifejezések	emlékészek száma
törvény	5	5. cikkely	4	Otthonok	10
tárgyal	5	A NATO keleti szárnya	4	csökkent	9
Obama-Biden	5	adminisztráció	4	épít	9
helyez	5	befektetés	4	határ	9
verseny	5	Egészség	4	Kreml	9
kíván	5	éghajlat	4	Lengyelország	9
Szabályok	5	ellát	4	múlt	9
lépések	5	emberi jogok	4	Munkavállalók	9
erős	5	Érdekek	4	válasz	9
középosztály	5	igazságosság	4	Gallon	8
kapacitás	4	Járvány	4	humanitárius	8
közös	4	következmények	4	ipar	8
együttműködés	4	küldetés	4	Kihívások	8

Forrás: saját szerkesztés; *Source:* Author's own

2. táblázat – Table 2

Egyes államok és földrajzi egységek említésének száma és aránya
Joe Biden amerikai elnök beszédeiben
Number and percentage of times a state or geographical entity is mentioned
in speeches by US President Joe Biden

Kampányidőszak			Háború előtti időszak			Háborús időszak		
Földrajzi egység neve	Említések száma	Említések aránya (%)	Földrajzi egység neve	Említések száma	Említések aránya (%)	Földrajzi egység neve	Említések száma	Említések aránya (%)
Egyesült Államok	56	46,67	Oroszország	87	28,81	Ukrajna	186	31,05
Kína	15	12,50	Egyesült Államok	73	24,17	Oroszország	139	23,21
Irán	12	10,00	Ukrajna	50	16,56	Egyesült Államok	92	15,36
Oroszország	7	5,83	világ	37	12,25	Világ	56	9,35
Észak-Korea	4	3,33	Európa	29	9,60	Európa	36	6,01
Afganisztán	2	1,67	Kína	5	1,66	Svédország	13	2,17
Közél-Kelet	2	1,67	Németország	4	1,32	Finnország	12	2,00
El Salvador	2	1,67	Irán	3	0,99	Lengyelország	9	1,50
Észak-Amerika	1	0,83	Európai Unió	3	0,99	Amerika	6	1,00
Dél-Korea	1	0,83	Közél-Kelet	2	0,66	Európai Unió	6	1,00
Szaúd-Arábia	1	0,83	Fehéroroszország	2	0,66	Alabama	3	0,50
Chile	1	0,83	Afganisztán	2	0,66	Kína	3	0,50
Kanada	1	0,83	Lengyelország	1	0,33	Németország	3	0,50
Afrika	1	0,83	Irak	1	0,33	Szovjetunió	3	0,50
Nyugat-Afrika	1	0,83	Franciaország	1	0,33	Csehszlovákia	2	0,33
Libanon	1	0,83	Észak-Korea	1	0,33	Egyesült Királyság	2	0,33
Európa	1	0,83	Afrika	1	0,33	Japán	2	0,33
Európai Unió	1	0,83	Összesen	302		Kanada	2	0,33
Latin-Amerika	1	0,83				Kelet-Európa	2	0,33
Guatemala	1	0,83				Magyarország	2	0,33
Honduras	1	0,83				Afganisztán	1	0,17
Hongkong	1	0,83				Ausztrália	1	0,17
India	1	0,83				Ausztria	1	0,17
Indonézia	1	0,83				Fehéroroszország	1	0,17
Japán	1	0,83				Colorado	1	0,17
Izrael	1	0,83				Connecticut	1	0,17
Szudán	1	0,83				Észtország	1	0,17
Szíria	1	0,83				Fehéroroszország	1	0,17
Összesen	120					Illinois	1	0,17
						Irak	1	0,17
						Katar	1	0,17
						Dél-Korea	1	0,17
						Közép-Európa	1	0,17

Kampányidőszak			Háború előtti időszak			Háborús időszak		
Földrajzi egység neve	Említések száma	Említések aránya (%)	Földrajzi egység neve	Említések száma	Említések aránya (%)	Földrajzi egység neve	Említések száma	Említések aránya (%)
						Lettország	1	0,17
						Litvánia	1	0,17
						Minnesota	1	0,17
						New York	1	0,17
						Olaszország	1	0,17
						Románia	1	0,17
						Új-Zéland	1	0,17
						Összesen	599	

Forrás: saját szerkesztés; *Source:* Author's own

A beszédek tartalmi elemzése és a szerepfelfogás azonosítása

Joe Biden ars poetica

Joe Biden még az elnökségért folyó kampány idején hosszasan értekezett a Foreign Affairs hasábjain a külpolitikai elképzeléseiről (BIDEN, J. R. 2020). Az elnökjelölt esszéjét három részre oszthatjuk fel: bevezetésben tetemre hívja az előző kormányzatot, és annak külpolitikai hibáit sorolja, majd az Egyesült Államok helyzetét, és a globális kihívásokat veszi számba, végezetül pedig saját küldetését foglalja össze. A hosszú sorokon át tartó Trump-kritika nem meglepő annak fényében, hogy Joe Biden, mint Donald J. Trump kihívója folytatta a küzdelmet a Fehér Házért, továbbá Biden öndefiníciójának is fontos eleme volt a Trump-adminisztrációval való szembehelyezkedés, és az Obama-Biden kormányzattal való kontinuitás.

Biden szerint Trump négyéves elnöksége alatt aláasta az Egyesült Államok szövetségi rendszerét, és lekicsinyelte annak szerepét az amerikai világelsőbségben. Trump – saját megfogalmazása szerint értékelvű realista – „*America First*” politikája, az európai szövetségesek rendszeres kritikájának tárgya lett a közös védelempolitikai kiadások kapcsán, a sokszor egyoldalúan meghozott külpolitikai döntések valóban feszültséget generáltak az USA és az európai szövetségesei között (VARGA G. – COLF, I. 2020). Ugyanakkor Biden átsiklott afelett, hogy az Egyesült Államok és az európai partnerek kapcsolatát egy sor más, korábbi kérdés is beárnyékolta, például a Bush-doktrína katonai intervenciói, a lezáratlan iraki és afganisztáni háború (BALOGH I. 2011, MAGYARICS T. 2017), vagy épp Európa eltérő érdekei az iráni és kínai kérdéssel kapcsolatban. Ezen pedig a túlzott elvárásokkal (pl. Béke Nobel-díj) várt Barack Obama két elnöki ciklusa sem tudott változtatni, hiszen elnöksége alatt növelte az afganisztáni csapatok létszámát (BALOGH I. (2011), a Guantanamo-i börtönt sem záratta be, és Trumpot megelőzve megjelent az európai szövetségeseknek burkoltan célzott „ingyen ebéd” mentalitás kritikája (MAGYARICS T. 2017). Ugyanakkor Obama sikerrel nyugtatta meg a kelet-európai partnereit az orosz fenyegetésre válaszul adott szankciókkal és csapatmegerősítésekkel a térségben (UNGRÓSDY M. – REINITZ K. 2017)

Háború előtti szerepfelfogás

Biden elnökségének háború előtti periódusát leginkább a szövetségesek bizalmának visszaszerzése határozta meg, melyet hátráltatták a 2021. augusztusi kaotikus afganisztáni kivonulás által feltépett sebek is. Európából az USA-kritikus hangok hallatszottak ekkor,

és egyre gyakrabban merült fel az önálló európai védelem megszervezésének kérdése is (Európai Tanács 2021). Nem véletlen, hogy JOE BIDEN (BIDEN, J. R. 2021a) a 2021 február 19-én Müncheni Biztonsági Konferencián elhangzott beszédében igyekezett hangsúlyozni: „*Amerika visszatért!*” Ez üzenet volt mindenki számára, a nemzetközi ügyekben (orosz fenyegetés, energiaválság, klímaváltozás) aktív Egyesült Államokban reménykedő Európa számára megnyugtatás, az amerikai világrend kihívói számára figyelmeztetés.

A háború előtt elhangzó öt beszédben Biden látóterében még feltűnt a Kína jelentette kihívás, de az orosz-ukrán konfliktus fokozatos eszkalációjával már egyre inkább az Oroszország jelentette fenyegetésre vált hangsúlyossá. Ennek a folyamatnak a kapcsán tartott beszédet 2021. április 15-én is (BIDEN, J. R. 2022b), melyben Oroszországot figyelmeztette, hogy az Egyesült Államok minden hasonló lépésre választ fog adni, mint a választásokba történt beavatkozás. Továbbá aggodalmát fejezte ki az ukrán határ mentén zajló orosz csapatmozgások miatt, és kiállt Ukrajna területi integritása mellett. Ugyanakkor újra kiemelte, hogy vannak területek, melyek mentén képes a két nagyhatalom együttműködni. Ilyen az új START-szerződés meghosszabbítása, melyre 2021 februárjában került sor (Euronews 2021, Világgazdaság 2021).

A háborús jelek növekvő számát nyomon követhetjük Biden beszédeiben is. Az amerikai elnök által életre hívott demokráciacsúcs 2021. december 9-i megnyitóján tartott felszólalásában BIDEN, J. R. (2021c) még igyekezett megerősíteni a kampányban megfogalmazott külpolitikai szerepvállalásait. Ezen eseménynek is fontos szerepe volt a szövetségi rendszer újjászervezésében. Biden az Egyesült Államok elnökeként igyekezett felsorakoztatni a szövetségeseit a demokrácia és liberalizmus védelméért. A beszédében konkrétumok, és más szereplők megnevezése nélkül jelölte ki követendő világnézeti irányvonalat.

A háború árnyékában, 2022. február 15-én (BIDEN, J. R. 2022a) és 18-án (BIDEN, J. R. 2022b) tartott utolsó két beszédében már konkrétabban fogalmazott a közelgő invázióról. A szövetségi rendszerét vezető, a demokrácia és liberalizmus védelmezője szerepében felszólaló elnök figyelmeztette a világot a közelgő veszélyre, Oroszországot pedig a háború súlyos, szankciók és szételcsúszás megvetés formájában érkező következményeire. Biden határozottan kiállt Ukrajna mellett, és kijelentette az Egyesült Államok kész minden segítséget megadni. Hangsúlyozta ebben nincs egyedül, az USA szövetségesei, köztük az európai partnerek és a NATO sosem látott egységben állnak mellette. Ugyanakkor többször is kiemelte sem az USA, sem az északatlanti szövetség nem fog katonákat küldeni Ukrajna területére, de készek minden centit megvédeni a NATO területéből. Ezen kívül Biden a választókhoz is fordult, jelezve a háború következtében megugró energiaárak hatással lesznek az amerikaiak mindennapjaira is, de ezt az árat meg kell fizetni az orosz agresszió megállításáért.

Ezt a szerepfelfogást konkrét lépések, azaz szerep-performansz kísérte. Biden maga is sorolja azt a rendkívüli mértékű anyagi segítséget, melyet Ukrajnának biztosítottak annak háborús felkészítésének jegyében. Ilyen volt a 650 millió dolláros fegyverszállítmányok, egy 500 millió dollár értékű humanitárius segítség, továbbá 1 milliárd dollár értékű hitel, mellyel az ukrán gazdaságot kívánták megsegíteni. Ukrajna támogatásán kívül fontos pillér volt még a NATO keleti szárnyának megerősítése is. Az USA katonai átcsoportosításokat hajtott végre, Olaszországból 800 katonát vezényelt át a Baltikumra és Lengyelországba, valamint 1000 főt Németországból irányított át romániai bázisokra. Németországban állomásozó csapatok létszámát szintén növelték, köztük F-35-ös Lightning II vadászgépekkel. Így összesen eddigre 90.000 amerikai katona teljesített szolgálatot Európában (US ARMY 2022). Ezek mellett igyekezett minden olyan lépést kerülni, mellyel a kialakult válságot az eszkaláció útjára terelheti. Ezzel a politikával érezhetően Biden igyekezett megfelelni az európai partnerektől, és az Oroszország és Kína jelentette kihívások formájában megjelenő szerepelvárásoknak.

Végül február 21-én, mikor VLADYIMIR PUTYIN orosz elnök elismerte az Ukrajna Luhanszk és Doneck területén létrejött szakadár köztársaságokat, és békefenntartókat vezényelt a területre, már nehezen volt elképzelhető a háború elkerülése, még ha sokan az utolsó pillanatig reménykedtek is. Mások ugyanakkor az eseményekben az Abházia és Dél-Oszétia esetében használt forgatókönyvet vélték felfedezni. Az invázió február 24-én hajnalban kezdődött meg az orosz csapatok által körbezárt Ukrajna ellen.

Rácz András a háború első félévét öt fázisra osztva elemezte annak eseményei alapján (RÁCZ A. 2022a). Az első, kezdeti fázis eseményeit figyelve, Oroszország villámháborús tervekkel indította meg a támadást, arra készülve, hogy az elitalakulatok kijevi bevetésével képes lesz lefejezni az ukrán politikai és katonai vezetést. Ugyanakkor február 27-28. környékére világossá vált, hogy Ukrajna kitart, sikerrel lassították, vagy állították meg az orosz előretörést a déli front kivételével.

Rácz szerint második fázist a Kijevért folytatott csata jellemezte. Ugyan a villámháborús tervek kudarcot vallottak, de az orosz hadvezetést „tovább vitte a politikai tehetlenségi erő”, folytatták a Kijevért vívott harcot, de az oroszok nem voltak képesek bevenni a stratégiaileg fontos Csernyihivet sem. KARÁCSONYI D. (2022) szerint ebben fontos szerepe volt a hibásan felmért terepi viszonyoknak is. A Kijev felé törő megszálló erők csak a lakatlan csernobili övezeten tudtak könnyen áttörni, ugyanis Kijevtől északra, Csernyihiv és Szumi környékén található sűrű aprófalvas, erdőkkel tagolt vidéken az előrenyomulás ellenállás esetén rendkívül nehézé válik. Továbbá arról sem szabad megfeledkezni, hogy az inváziót a „*raszputyica*”, az esőtől és olvadt hótól sártengerré váló táj időszakára időzítették, ami az orosz sereget a kiépített műutakra kényszerítette, ahol könnyen csapdába eshettek. Nem meglepő, hogy a márciusi kijevi ellentámadás hatására Oroszország kénytelen volt eredeti terveit feladni, és átcsoportosítani az erejét.

A harmadik fázisban már erőkiegyenlítődésről ír RÁCZ ANDRÁS. Március elején az ukrán hadsereg a délnyugati fronton is képes volt kiszorítani a támadókat Mikolajiv előtt Herszon irányába. A visszaszorulásnak és a Moszkva cirkáló április 14-i elvesztésével Oroszországnak Odessza megszerzéséről dédelgetett terveiről is le kellett mondania.

Ezért a negyedik fázisban Oroszország már csak a Donbaszra koncentrált, a két szakadár állam által követelt területek „felszabadításért”. Ezen a harctéren az orosz hadvezetés a pusztító tűzérési túlerejére épített, három hónapi véres harc árán meg is szerezte Mariupol lényegében megsemmisült városát. Szeverodoneck és Liszicsanszk elestével pedig sikerrel vágta el Ukrajnát az Azovi-tengertől.

Az ötödik fázisban „stratégiai patthelyzet” alakult ki. Július közepére a frontvonalak stabilizálódtak, a megszálló orosz hadsereg súlyos veszteségek árán képes volt a korábbinál is lassabb tempóban előre haladni, de Ukrajna is sikerrel hajtott végre csapásokat az orosz logisztikai hálózatra, lőszerraktárakra és más kulcsfontosságú célpontokra. Ehhez nélkülözhetetlen volt az amerikai, 80 kilométeres hatótávú HIMARS rakéta-sorozatvetők megérkezése is.

A háború eseményei hatással voltak JOE BIDEN beszédeire is, de összességében továbbra is a korábban látott szerepfelfogás formálta azokat, azaz a szövetségi rendszer vezetőjeként lépett fel a színpadra. Ha a beszédek lényegi részét, a tartalmukat elemezzük, akkor azt láthatjuk, hogy két csoportra oszthatók a háború idején megtartott beszédek. Az első csoportba azok a megszólalások tartoznak, melyek első sorban a háború állásáról, az USA által tett lépésekről, és az Ukrajnának adott segítségről szólnak, és egyidejűleg kommunikál a nemzetközi közösséggel és a saját szavazóikkal. A felsorolt lépések összhangban vannak a háborút megelőző nyilatkozatokban tett ígéretekkel, így a kinyilvánított kül-

politika és külpolitikai magatartás is összecseng. Ennek fontos szerepe van abban, hogy az Egyesült Államok ilyen kritikus időben megőrizhesse a hitelességét a szövetségesei és nemzetközi közösség előtt is.

Ennek megfelelően Biden sorra veszi azokat a lépéseket melyekre korábban ígéretet tett. Szerepperformanszként az Egyesült Államok szankciók sorozatával válaszolt az orosz agresszióra, melyek többségéhez csatlakoztak a szövetségesei is. A Reuters (2022) frissülő adatai alapján a háború első félévében összesen 13 különböző szankciót vetett ki az Egyesült Államok, melyek közül nyolc esetében szövetségesek is társultak. A szankciós eszközökhöz nyúló államok sorában található Európa vezető hatalmai: Németország, Franciaország, Olaszország és az Egyesült Királyság, az Európai Unió egységesen, Svájc és Izland, valamint a tengerentúli angolszász országok: Ausztrália, Új-Zéland, Kanada, Ázsiában Japán, Dél-Korea, Tajvan, Szingapúr és a Bahama-szigetek is. A szankciókkal a lehető legszélesebb területen vették célba Oroszországot, ennek listáját is hosszasan lehetne sorolni. Szankciós listára kerültek orosz oligarchák, politikusok, egyéb tisztviselők és tábornokok is, rajtuk kívül megcélozták az orosz gazdaságot a bányászati, olaj- és gázipari cégeken keresztül, de kitiltották az amerikai és európai uniós kikötőkből az orosz hajókat is. RÁCZ A. (2022b) szerint az orosz hadiipart célzó szankcióknak eredményét már láthatjuk is. Véleménye szerint az orosz hadsereg vártnál rosszabb szereplésében szerepet játszanak a hadi eszközök modernizációjához szükséges nyugati alkatrészekre kivetett szankciók.

Az USA másik fontos, és ígért lépése Ukrajna segítése volt. Az Egyesült Államok már a Trump-adminisztráció idején, 2017-ben megkezdte Ukrajna felfegyverzését amerikai eszközökkel, köztük a háború ikonikussá vált Javelin páncéltörőrakéta-rendszerrel (RÁCZ A. 2018). A Politico (2022) adatai alapján, csak a háború kitörését követő időszakban összesen 3,8 milliárd dollár értékben biztosított hadi eszközöket, a lőszerektől és védőfelszerelésektől kezdve radarrendszereken át egészen tüzérségi eszközökig. Ebben a feladatban szintén nem maradt magára az USA, 30 szövetségese és az Európai Unió is adott felszerelést az ukrán hadseregnek. Igaz, egyes országok, például Németország védőfelszerelésen túl mást nem kívánt felajánlani, végül mégis adott 1000 páncéltörő fegyvert és 50 Flakpanzer Gepard önjáró légvédelmi löveget. Továbbá az Egyesült Államok támogatta Ukrajnát katonai kiképzésekkel, katonai hírszerzéssel, és a sérült katonák rehabilitációjával is. Fontos megjegyezni, hogy Biden az invázió kezdetét megelőzően, és az után is hangsúlyozta sem az Egyesült Államok, sem a NATO nem fog katonákat küldeni Ukrajnába, valamint ballisztikus rakétákat sem telepítenek Ukrajna területére.

Ezen felül az USA több, mint 169 millió dollár értékben nyújtott humanitárius segílyt Ukrajnának a háború kezdetétől (USAID 2022). A kegyetlen városostromok és utcai harcok sorozatából álló háború első felében 5587 ukrán civil veszítette életét, és 7890 fő szenvedett sérüléseket (UN Human Rights 2022), valamint közel 8 millió ukrán hagyta el az otthonát a háború elől menekülve (UNHCR 2022).

A bideni beszédek másik csoportjában, május elejétől az elnök már kifejezetten az amerikai választókhoz szólt, ami annak fényében érthető is, hogy a növekvő infláció és energiaárak mellett vészesen közeledett az őszi félédei választás is. A globális trendhez hasonlóan az Egyesült Államokban is megugrott az infláció értéke a háborút követő időszakban, de fontos hozzátenni, hogy a növekedő tendencia már jóval az invázió előtt, 2021-ben elindult. A háborút követő időszakban 1,6 százalékponttal emelkedett meg az infláció az Egyesült Államokban, ami alacsonyabb, mint az euró-zóna 4 százalékpontos növekedése (Trade Economics). Az energiahordozók piaci árának emelkedése miatt az amerikai választók is megérezhették augusztusra a háború hatását, mivel a lakossági energia ára 14%-kal, míg az üzemanyag ára 20 százalékponttal növekedett meg augusz-

tusra az Egyesült Államokban. Biden ebben a helyzetben igyekezett Putyin felelősségét, és az USA vezető szerepét hangsúlyozni, mely megköveteli az áldozatot az amerikaiak részéről is. Biden a szerepfelfogásának megfelelően arra hivatkozott, hogy a szövetség vezetőjeként kénytelen olyan lépéseket megtenni, mely a piaci árak emelkedését eredményezik, de szükségesek a globális rend fenntartásához. Ezt „befektetésnek” tekinti az ukrán szabadságba.

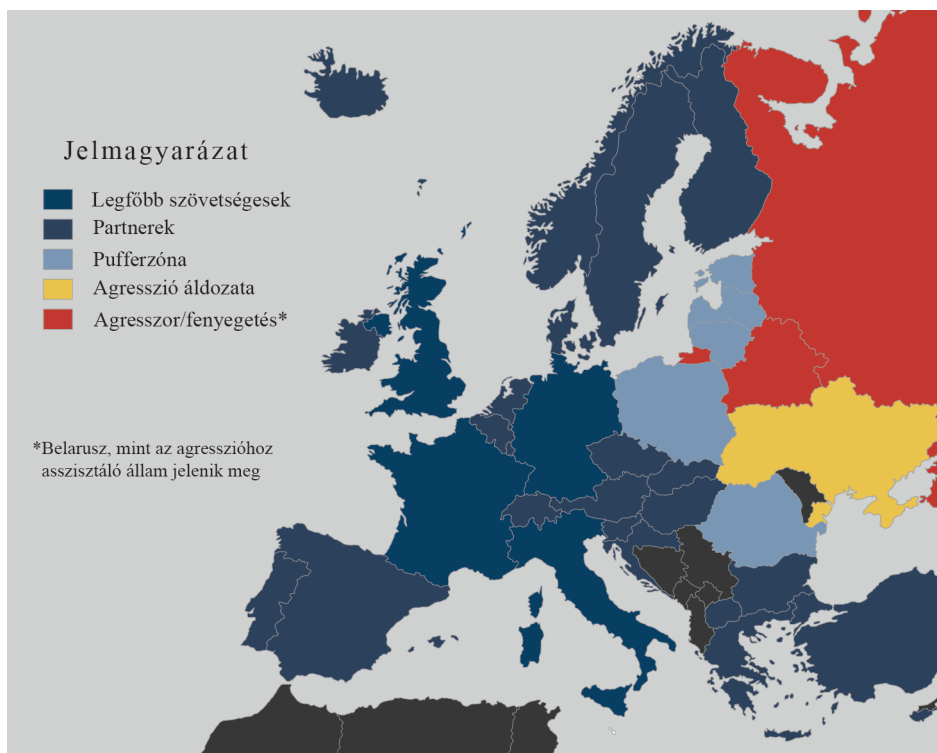
Biden geopolitikai szemlélete a beszédek alapján

A beszédekből kiolvasható biden-i világgép visszhangjában számos olyan tényező is kihallható, melyek a mai napig meghatározók az angolszász geopolitikai gondolkodásban. Joe Biden láthatóan egy kétpólusú világban gondolkodik, melyben a liberalizmus és az illiberalizmus, demokraták és autoriterek állnak egymással szemben. Ugyanakkor ez sem újkeletű dolog az amerikai politikában, O'ROURKE, R (2021) szerint a II. világháború óta az USA által megformált szerepnek négy általános kulcseleme van: globális rend őrzése; a liberális rend védelme; a szabadság, a demokrácia és az emberi jogok védelme; valamint a hatalmi egyensúly megőrzése Euráziában.

A liberális tömb élén az USA vezető szerepét látja és szövetségesei közé sorol minden demokratikus értéket valló államot. Ezt persze nagyvonalú jóindulatnak tarthatjuk, ha az USA olyan partnerei gondolunk, mint Szaúd-Arábia, vagy éppen Katar. Biden igyekszik is inkább a demokratikus értékeket valló európai és angolszász szövetségeseit nevesíteni. A liberális tömbbel szemben az autoriter módszereket preferáló és követő államokat nevezi meg, legfőbb kockázatnak Kínát jelölve meg, melyet egyértelműen az USA gazdasági kihívójának nevezi meg. Érdekesség, hogy az elnöki kampány idején, még kisebb jelentőséget látott az Oroszország jelentette katonai veszélynek, nem is tartja valódi kihívónak. Ez azonban annyit változott a későbbi beszédeiben, hogy a Kína jelentette fenyegetés érezhetően háttérbe szorult, említést csak néhány alkalommal tett rá. Ugyanakkor ez nem jelenti, hogy Biden szemében Oroszország valódi kihívóvá lépett volna elő, csupán a növekvő fenyegetés, a bekövetkező háború érezhetően elvonta a figyelmet Kínáról.

Ez a fajta kétosztatú szemlélet több évszázad óta meghatározó a nyugati politikai földrajzi gondolkodásban. Az újkori tudományos világtól örökölt nyugat-kelet felosztás, sokesetben tartalmazott értékítéletet is, mely szerint a „felvilágosult nyugat” és a „barbár kelet” között húzódott meg a határ (PETE M. 2016a, 2016b).

Érdemes megvizsgálni azt is, hogy milyen szerepet lát az egyes európai államoknak ebben a világgépben. Közelebbről azt látjuk, hogy a korábbi vasfüggönyhöz hasonló törésvonal húzódik meg észak-dél irányban, azzal a különbséggel, hogy ez a vonal eltolódott kelet felé (*l. ábra*). Az Oroszország jelentette fenyegetés és agresszióval (és az ezt kiszolgáló Belarusszal) szemben áll Európa nagy része. Biden a háború idején tartott beszédeiben már árnyalja az fenyegetéssel szembenálló szövetségeseit és partnereit. Határozottan kirajzolódik egy mag a transzatlanti szövetség európai felében, melyet Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és Olaszország alkot, Európa legjelentősebb katonai, gazdasági és politikai hatalmai. A többi Európai Unió és NATO államot leggyakrabban csak „partnerként” említi meg, ami tovább hangsúlyozza az „európai mag” határait. JOE BIDEN szavai a NATO keleti szárnyát is kirajzolják a térképen. Az elnök külön kiemeli a balti államokat, Lengyelországot és Romániát, mint a „szövetség első sorát”, egyfajta pufferzónát képezve Oroszország és a háborús konfliktus, valamint a nyugatibb államok között. Finnország és Svédország tervezett NATO csatlakozásával ez a vonal egészülne ki a Jeges-tengertől a Fekete-tengerig. Fontos azt is megjegyezni, hogy a pufferzóna

1. ábra Az európai államok szerepe Joe Biden beszédei alapján az Egyesült Államok külpolitikai világnézetében
 Figure 1 The role of European states in Joe Biden's speeches on the US foreign policy worldview
 Forrás: saját szerkesztés; Source: Author's own

megnevezésekor Szlovákia és Magyarország kimaradt a felsorolásból. Ennek az oka az is lehet, hogy a két ország a többi államhoz képest csak rövid szakaszon határos Ukrajnával, a Kárpátok hegyei által védett Kárpátaljánál. A pufferzóna jól kirajzolja azokat a stratégiai pontokat, melyek egy szélesedő konfliktus esetén kulcs fontosságúak lehetnek. Ilyen a Balti-tengeren a Finn-öböl, a Lengyel-alföld, a Kalinyingrád és Belarusz között összeszűkülő „Suwałki folyosó”, valamint a Fekete-tenger, és a Román-alföld. A gyakorlati lépések is azt mutatják, az Egyesült Államok igyekszik ezeket a pontokat megerősíteni: Jelentősen növelték az amerikai és NATO csapatok jelenlétét a balti régióban, Romániában és Lengyelországban is (US Army 2022).

Az elnök által megfogalmazott nézetekből HALFORD MACKINDER és GEORGE KENNAN szavai visszhangzanak vissza. Biden – ahogy Mackinder is érezte a Brit birodalommal kapcsolatban – aggódva figyeli az országának elsőbbségére törvő kihívók erősödését. Ahogy Mackinder a saját hazája esetében, úgy Biden is a hazájának gyengepontjaira világított rá az elnöki kampány idején, melyek megerősítése szükséges a globális elsőbbség megtartásához (FLINT C. és TAYLOR P. J. 2019). Biden esetében ez az amerikai demokratikus eszménybe vetett hit, és a szövetségesek bizalmának helyreállításának ügyében jelent meg. Mackinder egyik stratégiai alapvetése szerint, az Eurázsiaért folytatott versenyben kulcsfontosságú egy esetleges német-orosz szövetség megakadályozása (KEARNS G. 2006, FLINT C. és TAYLOR P. J. 2019), aminek a gyakorlati alkalmazását láthattuk az Északi Áramlat-2 gázvezeték elleni amerikai lobbiban is.

Az európai pufferzóna kialakítása rímelt GEORGE KENNAN, a „feltartóztatás politikájának atyjának” a szavaival. Kennan alapvetése a hidegháborús amerikai geopolitikai stratégiák meghatározó gondolatává váltak, mely szerint a Szovjetunió addig terjeszti ki a befolyását, amíg nem kerül konfrontációba az amerikai hatalommal. Fontos megjegyezni, hogy ezt a veszélyt Kennan politikai természetűnek tekintette, nem pedig katonaiaként (LOGEWALL 2023). Láthatóan Biden már a háborút megelőző hónapokban világossá tette, a katonai beavatkozás pillanatáig kész diplomáciai úton rendezni a kialakult helyzetet, de egy támadás esetén kész minden segítségek megadni Ukrajnának a közvetlen beavatkozást leszámítva. A gyorsnak szánt NATO finn és svéd bővítésével az USA igyekszik Oroszországot minden mozgásterét szűkíteni, amit az európai szinten tehet.

Összefoglalás

Joe Biden következetesen formálta meg a háborút megelőző időszakban, és az invázió első felében is a kampányidőszakban elképzelt szerepét. Szerepfelfogása szerint az amerikai elsőbbségbe vetett bizalom megcsorbult, és olyan kihívások jelentek meg, mint a gyorsan növekedő kínai gazdasági vetélytárs, és az Ukrajna területi integritására törő Oroszország. Az amerikai világrend megőrzése érdekében Joe Biden szerint az Egyesült Államoknak újra a „Hit védelmezőjévé” (HOLSTI 1970), azaz demokratikus és liberális értékek védelmezőjévé, és a demokratikus államokat példamutatással vezető szuperhatalommá kell válnia. A bizalomvesztés érzete nem volt alaptalan, számos ügy tépázta meg az USA és Európa kapcsolatát a korábbi elnökök ciklusai alatt. Ez is alapja lehetett annak, hogy sokáig az európai vezetők egy része vonakodott bízni az invázióval kapcsolatos amerikai jóslatokban.

Biden felmérte, hogy az USA csak a szövetségeseire támaszkodva képes megbirkózni ezen kihívásokkal. A beszédein is nyomon követhető, hogy a háborút megelőző időszakban erősen az euro-atlanti szövetség megerősítésén fáradozott. Ez az invázió kezdetére sikerült is, hiszen az európai országok (kivéve Belarusz és Szerbia), az angolszász országok, valamint Japán, Dél-Korea és Tajvan aktívan részt vett az USA szankciós politikájában, és Ukrajna támogatásában is (GARAI N. – SZALAI M. 2022). GARAI N. – SZALAI M. (2022) elemzéséből az is kiderül, hogy az országok 22%-a aktív fellépéssel tiltakozott az orosz agresszió ellen, 51%-uk pedig csak diplomáciai elítéléssel fejezte ki nemtetszését, ezzel szemben 12% Oroszország mellett foglalt állást. A szerzőpáros arra felhívja a figyelmet, hogy a háború csökkentette a kisebb államok biztonságát, ugyanakkor a kiszámíthatatlanság növelte a mozgásterüket.

Biden a szerep-performansz során igyekezett tartani magát a kinyilvánított külpolitikájához, ezzel őrizve a hitelességét. A külpolitikai cselekvést a széleskörű szankciós politika határozta meg, melyben részt vettek a szövetségesei is, Ukrajna támogatása fegyverekkel és hadianyaggal, humanitárius és gazdasági segítséggel, valamint a NATO európai jelenlétének és a keleti szárnyának megerősítése.

Ebben a Bideni világképben eltérő szerepekben jelennek meg az egyes országok. A kampányidőszakban láthatóan hangsúlyosabb volt a Kínával folytatott gazdasági verseny, egy olyan állam ellen, ami nemcsak gazdasági kihívó, de értékrendjében teljesen ellentétes az Amerika által képviselt liberális demokráciával. Az inváziós veszély növekedésével érezhetően Oroszország jelentette fenyegetés került a középpontba. A putyini Oroszország kezdetben az amerikai demokráciára veszélyes államként jelenik meg, de a későbbiekben következetesen agresszornak nevezi az Ukrajna ellen indított háborúja miatt. A küzdelemben az angolszász országokat, az ázsiai Japánt, Dél-Koreát, és Tajvant,

valamint az európai országokat és az Európai Unió szervezetét látja szövetségesnek. A háború folyamán jelenik meg a beszédeiben az Európáról alkotott árnyaltabb világleképe. Legfontosabb szövetségeseinek a kontinens gazdasági és katonai nagyhatalmait: Németországot, Franciaországot és Nagy-Britanniát tekinti. Ezzel szemben a kelet-európai partnerek inkább a földrajzi helyzetük miatt fontosak az USA számára. Biden beszédeiben az angolszász geopolitikában mai napig erősen jelenlévő mackinderi és kennani gondolatokat ismerhetjük fel (BRZEZINSKI, Z. 1999, KEARNS, G. 2006). Az orosz fenyegetés ellensúlyozására az Egyesült Államok igyekszik kihasználni a NATO keleti szárnyának pufferezóna helyzetét, mely a történelem során számos alkalommal kialakult a nyugati-keleti tengely menti expanziós törekvések által (BOTTLIK Zs. 2018). Az amerikai védelmi politika erősen a balti államokra, Lengyelországra és Romániára fókuszál, ezt jelölik az amerikai és NATO csapatmozgások is.

Kérdés csak az, a térség államai hogyan fogadják ezt? „*Pax Americana vagy Bellum Americanum*” jön el számukra? GARAI N. – SZALAI M. (2022) és SZALAI M. (2014) elemzése alapján azt láthatjuk, hogy ezen államok készek részt venni az USA vezette szövetségben, biztonságuk és békéjük érdekében a kisállamokra jellemző biztonsági deficit, a Kelet-Európa határán növekvő orosz fenyegetés és Ukrajna ellen irányuló agresszió hatására.

LABÁTH ÁDÁM

ELTE TTK, Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék, Budapest
labath.adam@gmail.com

IRODALOM

- ADIGBUO, R. (2007): Beyond IR Theories: The Case for National Role Conceptions. – South African Journal of Political Studies, 34. 1. pp. 83-97.
- BALOGH I. (2011): A Bush-doktrína és a „fekete hattyúk átka”. MKI-Tanulmányok, T2011/29., pp. 3–15.
- BIDEN, J. R. 2020: Why America Must Lead Again. Foreign Affairs, 99. (2) Letöltés: 2022.11.17. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again>
- BIDEN, J. R. 2021a: Remarks by President Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference. The White House, letöltés: 2022.04.10. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the-2021-virtual-munich-security-conference/>
- BIDEN, J. R. 2021b: Remarks by President Biden on Russia. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/15/remarks-by-president-biden-on-russia/>
- BIDEN, J. R. 2021c: Remarks By President Biden At The Summit For Democracy Opening Session. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/12/09/remarks-by-president-biden-at-the-summit-for-democracy-opening-session/>
- BIDEN, J. R. 2022a: Remarks by President Biden Providing an Update on Russia and Ukraine. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/02/15/remarks-by-president-biden-providing-an-update-on-russia-and-ukraine/>
- BIDEN, J. R. 2022b: Remarks by President Biden Providing an Update on Russia and Ukraine. The White House, letöltés 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/02/18/remarks-by-president-biden-providing-an-update-on-russia-and-ukraine-2/>
- BIDEN, J. R. 2022c: Remarks by President Biden on Russia's Unprovoked and Unjustified Attack on Ukraine. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/02/24/remarks-by-president-biden-on-russias-unprovoked-and-unjustified-attack-on-ukraine/>
- BIDEN, J. R. 2022d: Remarks by President Biden on the United Efforts of the Free World to Support the People of Ukraine. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/03/26/remarks-by-president-biden-on-the-united-efforts-of-the-free-world-to-support-the-people-of-ukraine/>
- BIDEN, J. R. 2022e: Remarks By President Biden Providing an Update on Russia and Ukraine. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/04/21/remarks-by-president-biden-providing-an-update-on-russia-and-ukraine-3/>

- BIDEN, J. R. 2022f: Remarks by President Biden on the Request to Congress for Additional Funding to Support Ukraine. The White House, letöltve: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/04/28/remarks-by-president-biden-on-the-request-to-congress-for-additional-funding-to-support-ukraine/>
- BIDEN, J. R. 2022g: Remarks by President Biden on the Security Assistance to Ukraine. The White House, letöltés: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/05/03/remarks-by-president-biden-on-the-security-assistance-to-ukraine/>
- BIDEN, J. R. 2022h: Remarks By President Biden at Signing of S. 3522, the “Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act Of 2022”. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/05/09/remarks-by-president-biden-at-signing-of-s-3522-the-ukraine-democracy-defense-lend-lease-act-of-2022/>
- BIDEN, J. R. 2022i: Remarks By President Biden on the Economy. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/05/10/remarks-by-president-biden-on-the-economy-5/>
- BIDEN, J. R. 2022j: Remarks by President Biden on Gas Prices and Putin’s Price Hike. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/06/22/remarks-by-president-biden-on-gas-prices-and-putins-price-hike/>
- BIDEN, J. R. 2022k: Remarks by President Biden at Signing of the Instruments of Ratifications for the Accession Protocols to the North Atlantic Treaty for Finland and Sweden. The White House, letöltés: 2022.11.17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/08/09/remarks-by-president-biden-at-signing-of-the-instruments-of-ratifications-for-the-accession-protocols-to-the-north-atlantic-treaty-for-finland-and-sweden/>
- BOTTLIK Zs. (szerk.) 2018: Etnikai földrajzi kutatások Köztes-Európában. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Budapest. 256 p.
- BROOKS, S. G. – WOHLFORTH, W. C. 2016: The Once and Future Superpower. Why China Won’t Overtake the United States. *Foreign Affairs*, 95. 3. pp. 91-104.
- BRZEZINSKI, Z. 1999: A nagy sakktábla. Európa Könyvkiadó, Budapest, 314 p.
- DAL, E. P. – ERŞEN, E. 2014: Reassessing the “Turkish Model” in the Post-Cold War Era: A Role Theory Perspective. *Trukish Studies*, 15. 2. pp. 258–282.
- EGEDY G. 2017: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 275 p.
- Euronews 2021: Új START-egyezmény: az USA is meghosszabbította öt évre. Letöltve: 2022.05.13. <https://hu.euronews.com/2021/02/04/uj-start-egyezmény-az-usa-is-meghosszabbította-öt-evre>
- Európai Tanács 2021: „A kaotikus afganisztáni kivonulás arra kényszerít bennünket, hogy felgyorsítsuk az európai védelem őszinte átgondolását”. Letöltve: 2022.05.13. <https://www.consilium.europa.eu/hu/european-council/president/news/2021/09/02/20210902-pec-newsletter-afghanistan/>
- FLINT, C. – TAYLOR, P. J. (2019): *Political Geography. World-Economy, Nation-State, and Locality*. Routledge, Oxon, Seventh edition, p. 376.
- GARAI N. – SZALAI M. 2022: Kisállamok és középhatalmak viselkedése és dilemmái az orosz-ukrán háborúban. *KKI Elemzések, KE-2022/34*. pp. 3–16.
- HETTYEY A. 2018: Új perspektívák a külpolitika elemzésében: a szerepelmélet és gyakorlati alkalmazása Németország példáján. – *Hadtudományi Szemle* 11. 2. pp. 127–141.
- HOLSTI, K. J. 1970: *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy*. – *International Studies Quarterly*, 14. 3. pp. 233–309.
- KARÁCSONYI D. 2022: Ukrajna – Putyin torkán akadva. *Földgömb magazin*, afoldgomb.hu, letöltés: 2022.12.08. <https://afoldgomb.hu/blogok/geogulliver/ukrajna-most>
- KARÁCSONYI D. – BOTTLIK Zs. (2018): Ukrajna kétarcúságának etnikai földrajzi háttere. In: BOTTLIK Zs. (szerk.): *Etnikai földrajzi kutatások Köztes-Európában*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Budapest. pp. 43–61.
- KARÁCSONYI D. – BOTTLIK Zs. – RÁCZ A. 2022: Orosz-ukrán háború – Geográfus és történész szemmel – Beszélgetés Rác Andrásal. *Geogulliver Podcast*, Letöltve: 2022.05.06. <https://youtu.be/-t7GrDqCn0o>
- KARATAS, I. 2021: The United States: Is It Still a Superpower? *Süleyman Demirel University – Visionary Journal*, 12. 30. pp. 677–688.
- KEARNS, G. 2006: *Naturalising Empire: Echoes of Mackinder for the Next American Century?*. *Geopolitics* 11. 1. pp. 74–98.
- KISS J. L. 2009: *Változó utak a külpolitika elméletében és elemzésében*. Osiris Kiadó Kft., Budapest. p. 452.
- KROTZ, U. 2002: *National Role Conceptions and Foreign Policies: France and Germany Compared*. *CES Germany & Europe Working Paper* 2. 4. pp. 6–36.
- LOGEVALL, F. (2023): *The Ghosts of Kennan: Lessons From the Start of a Cold War*. *Foreign Affairs* Letöltés: 2023.01.16. <https://www.foreignaffairs.com/reviews/ghosts-george-kennan-lessons-cold-war>

- MAGYARICS T. 2017: „Don't Do Stupid Stuff”: Barack Obama realista internacionalista külpolitikája. – Külügyi Szemle, különszám. pp. 5–21.
- MARTON P. 2013: A külpolitika elemzése. Antall József Tudásközpont, Budapest. 192. p.
- O'ROURKE, R. 2021: U.S. Role in the World: Background and Issues for Congress. Congressional Research Service, R44891, Version 69. p. 56.
- PETE, M. (2016a): A mai nemzetállami területek kialakulásának sajátosságai Kelet-Közép-Európában. – Földrajzi Közlemények, 140. 1. pp. 13–25.
- PETE, M. (2016b): Határképző identitások, identitásképző határok a posztszovjet Kelet-Európában. – Földrajzi Közlemények, 140. 4. pp. 296–311.
- Politico 2022: The weapons and military aid the world is giving Ukraine. letöltés: 2022.12.07. <https://www.politico.com/news/2022/03/22/ukraine-weapons-military-aid-00019104>
- RÁCZ A. 2018: Amerikai fegyverszállítások Ukrajnának: várható katonai és politikai hatások. – Nemzet és Biztonság, 11. 1. pp. 65–74.
- RÁCZ A. 2022a: Fél év háború. 444.hu, letöltés: 2022.12.06. <https://444.hu/2022/08/24/fel-ev-haboru>
- RÁCZ A. 2022b: Egyre nagyobb bajban van az orosz hadiipar, a szankciók lenullázzák a fejlesztéseket és a modernizációs terveket. 444.hu, letöltés: 2022.12.08. <https://444.hu/2022/08/10/egyre-nagyobb-bajban-van-az-orosz-hadiipar-a-szankciok-lenullazzak-a-fejlesztéseket-es-a-modernizacios-terveket>
- Reuters 2022: Tracking sanctions against Russia. Reuters Graphics, letöltés: 2022.12.07. https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/SANCTIONS/byvrjenzmve/?fbclid=IwAR3sqFi4UE3Z6iqj31Y4842T-Jf-qYCSPK8eKML_JgS_3YvkMCPb9fBIXOCo
- SZALAI M. 2014: A kisállamok külpolitikai elemzésének módszertani alapjai. – Külügyi Szemle 13. 3. pp. 143–168.
- SANIABADI, E. R. 2021: National Role Perceptions and Biden's Foreign Policy towards Iran. – Iranian Review of Foreign Affairs, 12. 1. pp. 127–150.
- THIES, C. G. 2010: Role Theory and Foreign Policy. International Studies Association Compendium Project, 44. p.
- UGRÓSDY M. – REINITZ K. 2017: Végül megkaptuk, amit kértünk: Közép-Európa és az Egyesült Államok Barack Obama elnöksége alatt. Külügyi szemle, 2017. különszám, pp. 91–107.
- UN Human Rights 2022: Ukraine: civilian casualty update 22 August 2022. letöltés: 2022.12.07. <https://www.ohchr.org/en/news/2022/08/ukraine-civilian-casualty-update-22-august-2022>
- UNHCR 2022: Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. letöltés: 2022.12.07. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- USAID 2022: The United States Announces Additional Humanitarian Assistance to Ukraine. letöltés: 2022.12.07. <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/jul-18-2022-united-states-announces-additional-humanitarian-assistance-ukraine>
- US Army 2022: Biden shifts US troops in Europe to defend frontline NATO states. Letöltés: 2022.05.12. https://www.army.mil/article/254189/biden_shifts_us_troops_in_europe_to_defend_frontline_nato_states
- YAZIDI, N. 2021: A role theoretic approach to international reciprocity: The importance of agency and ruling narratives. ELTE POL-IR Working Paper Series, 2021/13. 36. p.
- VARGA G. – COLF, I. 2020: Joe Biden és Donald Trump külpolitikájának összehasonlítása. KKI-elemzések, 13. p.
- WEHNER, L. E. 2020: The narration of roles in foreign policy analysis. – Journal of International Relations and Development 23. 2. pp. 359–384.